

49. Sipka M., Raković V. (1951): Proizvodnja, hemijski sastav i osobine sira urde. **Stočarstvo** 11 i 12. Zagreb.
50. Schweizerische Milchkommission (1948): Schweizerische Milchwirtschaft: Thun: (943 str.)
51. Vujičić I. (1958): Neke osobine somborskog sira. **Prehr. industrija** 4. Beograd.
52. Zdanovski N. (1936): Planinsko gospodarstvo sjevernog dijela Hrvatskog Primorja i primorskih planina. Disertacija. Zagreb.
53. Zdanovski N. (1938): Mljekarstvo. Zagreb.
54. Zdanovski N. (1942): Travnički sir. **Veterinarski vjesnik**. Zagreb.
55. Zdanovski N. (1946): Prehrana, mliječnost i mlijeko primorske ovce. **Polj. znanstvena smotra** 9. Zagreb.
56. Zdanovski N. (1947): Ovčje mljekarstvo. Zagreb.
57. Zdanovski N. (1956): Planinsko mljekarstvo i njegovi specifični problemi — sa specijalnim osvrtom na mediteransko područje. Referat, Međunarodni tečaj za mljekarstvo. Poljoprivredni fakultet, Zagreb.
58. Zdanovski N. (1942): Somborski sir. **Gospodarski glasnik** 4. Zagreb.
59. Zdanovski N. (1947): Predavanja iz planinskog gospodarstva. Poljoprivredni fakultet. Zagreb.

OSVRT NA TRŽIŠTE MLJEKOM U SLOVENIJI U 1978. GODINI

Milan HAFNER, dipl. inž. Živinorejska poslovna skupnost Slovenije, Ljubljana

Nakon dužeg perioda je organizirana tržišna proizvodnja mlijeka, te je u prošloj godini imala dvije posve različite značajke. U I polugodištu — do lipnja je otkup rastao zajedno s trendom rasta u 1977. g., zatim je u II polugodištu počeo opadati. Zadnjih mjeseci 1978. g. je na nekoliko područja SRS pao ispod nivoa u istom razdoblju 1977. g. Takav trend je uvjetovan prije svega porastom proizvodnih troškova (krmiva, pogonskog goriva, elektrike, osobnih dohodaka i dr.), a s tim u vezi i prepolaganog dogovora o opravdanim promjenama cijena tog veoma značajnog proizvoda našeg stočarstva.

Podaci koje je komisija prikupila od naših mljekara ukazuju da su one u 1978. g. otkupile ove količine mlijeka:

1. Otkup u Sloveniji:

	Količina (000 l)	Indeks (1977—100)
— od društvenih farmi	44.736	101,80
— od org. kooperacijske proizvodnje	232.810	104,7
— iz slobodnog otkupa	6.667	296,7
Zajednički otkup u SRS	284.213	105,88
2. Otkup mlijeka u SR Hrvatskoj	3.827	73,2
3. Cjelokupno preuzimanje mlijeka u slovenskim mljekarama	288.040	105,3

Mljekare su pored tih količina proizvele i preradile od susjednih slovenskih mljekara u kritičnom periodu još 23,8 mil. litara mlijeka, što je bilo uglavnom preradeno u puferske mlječne proizvode: obrani mlječni prah i kazein.

Podaci o otkupu mlijeka u 1978. g. ukazuju na opadanje dosadašnjeg dugogodišnjeg rasta otkupa mlijeka u SRS.

Po pojedinačnim područjima su mljekare u 1978. g. otkupile slijedeće količine mlijeka:

Mljekara	Vlastiti otkup (000 l)	Indeks (1977—100)	Realizacija plana do 1980 %
— Ljubljana (sa svim pogonima)	97.065	105,3	(87,6)
— Vrhnika	5.162	110,7	78,6
— M. I. T. Maribor			
Maribor	24.566	115,7	108,2
Murska Sobota	29.037	107,0	80,8
Ljutomer	15.255	108,7	96,7
Celje	28.148	105,5	92,3
— Ptuj	14.040	107,2	87,7
— Kranj	21.928	103,5	101,1
— Skofja Loka	6.112	107,1	79,7
— Srednja vas	(1.588)	(87,1)	—
— Kobarid	9.552	101,3	(60,5)
— Podnanos	9.974	95,8	93,8
— Postojna	10.222	111,4	88,7
— Koper	4.280	99,5	(43,7)
— Idrija — Cerkno	3.581	107,5	113,7
— Ilirska Bistrica	4.291	106,3	66,0
Zajedno	284.213	105,88	(88,15) od 322.450 l

Napomena: podaci označeni () se pridodaju na planiran cjelokupni otkup mlijeka u 1980. g. (s dopunom). Podatak je iz »Programa razvoja mlekarske industrije od 1976 do 1985. g.«

Iz pregleda kretanja mlijeka u usporedbi s 1977. g. je vidljivo da je otkup u 1978. g. bio najviše povećan na području Štajerske i Pomurja, dok je slabiji rast otkupa bio na području cijelog Primorja te Gorenjskog i Dolenjskog.

Otkupne cijene mlijeka

Minimalna otkupna cijena mlijeka je bila u 1977. g. ista kao u cijeloj SFRJ tako i u Sloveniji i nepromijenjena a iznosila je 1.06 dinara za 0/0 mlječne masti u otkupljenom mlijeku.

Prema podacima mljekara one su u prosjeku plaćale preuzeto mlijeko u sa-birnicama **po 3,90 din/l.**

Mlijeko društvenih formi je bilo u prosjeku plaćano 4,033 din/l, mlijeko iz kooperacije po 3,896 din, a mlijeko iz slobodnog otkupa po 3,60 din.

S obzirom na to, da su mljekare dokupile od drugih slovenskih mljekara i iz SRH još 27,2 mil. litara mlijeka, to je mlijeko bilo plaćeno u prosjeku po 4,086 din/l.

Vrijednost mlijeka kao osnovne sirovine u mljekarama je prošle godine iznosila:

	(000 l)	Vrijednost (000 din)
— Mlijeko preuzeto u Sloveniji	284.213	1.109.477
— Mlijeko iz SRH	3.827	19.826
— Mlijeko dokupljeno	(22.833)	288
		(razlika cijene)

Ukupno 1.129.532 din

Prosječno plaćeno mlijeko mljekara: 3,92 din/l

Mljekarstvo **29 (12) 1979.** 283

Upotreba i plasman mlijeka u 1978. g.

Ponuda mlijeka mljekarama je bila od lipnja (juni) 1978. g. veća nego u 1977. g. Usprkos toga su mljekare s jednim izuzetnim primjerom preuzele na farmama pri KZ sve količine mlijeka.

Neke mljekare (Celje, Kranj, Maribor) su zato imale suviše problema, jer nisu mogle preuzete količine mlijeka na terenu preraditi u svojim pogonima. Te količine mlijeka su se zato kao u 1977. g. vozile na sušenje u Mursku Sobotu i Kobarid te u mljekaru Ptuj za preradu u kazein.

Preuzeto mlijeko su slovenske mljekare u 1978. g. upotrebile ovako:

Namjenska upotreba:	000 l	%	Indeks (77 = 100)
— za potrošnju u Sloveniji (pasteriz. i steril.)	82.291	28,6	102,8
— mlijeko prodano izvan Slovenije	36.121	12,5	95,9
— mlijeko za izvoz (Italija, Grčka)	387	0,1	102,1
— mlijeko prerađeno u proizvode	169.242	58,8	108,5
Ukupno	288.041	100,0	105,2

Podaci o upotrebi otkupljenog mlijeka u slovenskim mljekarama ukazuju na:

- minimalno povećanje upotrebe svih vrsta konzumnog mlijeka,
- na daljnji rast prerađenog mlijeka u mlječne proizvode iako on nije tolik kao u 1977. g. (+ 17,6%)
- na minimalno povećan izvoz mlijeka (u Italiju i Grčku)
- te na smanjivanje prodaje mlijeka iz Slovenije u susjedne republike, što je posljedica poboljšane samoopskrbe mlijekom i mlječnim proizvodima prije svega u susjednoj Hrvatskoj.

Pored gore iznesenog, ustanovili smo na osnovu ostalih podataka mljekara o realizaciji njihove proizvodnje da su one u 1978. g. realizirale slijedeću proizvodnju, što predstavlja slijedeće financijske vrijednosti na osnovu priznatih proizvođačevih prodajnih cijena, određenih po Aneksu br. 16 iz januara 1977. g. One su sve do kraja 1978. g., isto kao i otkupna cijena mlijeka ostale nepromijenjene.

Proizvod	Količina (000 l, kg)	Indeks (1977 = 100)	Vrijednost proizvodnje 000 din	Indeks (1977 = 100)
1. Konzumno mlijeko				
— pasterizirano	80.074	96,1	445.876,6	99,3
— sterilizirano	38.183	112,7	316.771,7	112
2. Mlijeko u prahu				
— 25% masti	3.006	103,3	132.228,2	100,3
— obrano	2.023	122,3	52.687,1	96,6
3. Evaporirano mlijeko	55			
Kondenzirano mlijeko	468	106,5	13.968,5	110,1

4. Jogurt	20.983	146,8	177.893,0	118,7
5. Maslac	2.303	102,2	169.694,5	103,3
6. Vrhnje (slatko, kiselo)	4.437	106,6	143.724,7	109
7. Svježi sir	2.431	97,4		
Sirni namazi	162	121,1	65.448,9	104,2
8. Sirevi				
— ementalski	1.388	108,7	80.199,5	108,3
— grojer, laščan	130	720	7.296,5	713,2
— parmezan	127	113,6	9.011,6	113,6
— zbrin	2,5	30,1	184,4	29,5
— tolminec	41,2	78,6	2.363,5	80,5
— trapist	731	102,5	37.325,0	100,8
— gauda	2.020	76,7	106.369,9	75,3
— posavski, roški, grajski	670	199,1	36.571,0	191,3
— edamski	28	467	1.504,8	498,3
— mini desert	515	127,4	32.434,9	125,6
— maxi special	154	1.007,2	9.092,5	1.022,4
— camembert, romadur	4,1	—	303,3	—
— topljeni sir	103,3	158,2	4.691,1	131,3
— dječja hrana	103	—	5.099,8	—
— mlječni sladoled	2.107	100,6	121.804,8	151,7
— »Miekovit« krmivo	898	108,9	19.171,9	124,3
— kazein	380	108,4	24.672,7	108,6
— topljeni maslac	0,2	—	15,6	—
Ukupno	163.527,3	105,3	2.016.400,00	107,6

Iz gornjih podataka zaključujemo slijedeće:

- proizvodnja i zajedno s tim potrošnja konzumnog pasteriziranog mlijeka nazađuje, a raste proizvodnja i prodaja steriliziranog mlijeka. Uzroci za takav trend potrošnje su poznati. Među njih pribrojavamo: dulju upotrebu kod potrošača, manji trošak i mnogo veća zarada trgovina, koja je poslovno zainteresirana za veću prodaju skupljeg mlijeka, koje se ne mora držati u hladnjacima.
- pored porasta proizvodnje i potrošnje jogurta te sirnih namaza, prošle godine je bio dostignut najveći porast proizvodnje obranog mlijeka u prahu. To je posljedica puferske prerade viška mlijeka u proljetnom i ljetnom periodu u našim pogonima za sušenje. Ta uslužna sušenja su se vršila radi većih sezonskih količina mlijeka u mljekarama: Celje, Ljubljana, Kranj i Maribor. Ta količina proizvedenog obranog mlječnog praha je dosad u Sloveniji najveća.
- opažena je veća proizvodnja a s tim i potrošnja kvalitetnih tvrdih sireva (ementalski, parmezan, laščan) te nekih polutvrdih: roški, grajski, mini desert, maxi special. Proizvodnja sira gauda je nazadovala, dok je zapažena proizvodnja novih svježih sireva te specijalnih sireva s pljesni (camembert, romadur), koji se uključuju u napredak i program proširivanja asortimana mlječnih proizvoda.
- pozitivno je osvajanje proizvodnje dječje hrane koja predstavlja obogaćenje punomasnog mlijeka u prahu. Ona se dosada namjenski upotrebljavala još u farmaceutskoj industriji.
- vrijednost proizvodnje mlijeka i mlječnih proizvoda je veća u 1978. g. i to prije svega srazmjerno s većim fizičkim opsegom, djelomično radi promjene

strukture, a samo minimalno radi manjih promjena cijena (pasterizirano mlijeko, mlječni sladoled, specijalni i svježi sir).

- veoma lako pozitivno ocijenjujemo pokušaj mljekara u 1978. g. za boljom opskrbom tržišta prvenstveno s novim mlječnim proizvodima. Očekujemo da će se pogoni koji su u dvije protekle godine bili prisiljeni sušiti veće količine mlijeka u obrani mlječni prah, sa novim prerađivačkim mogućnostima, koji su ili u toku ili se pripremaju, programski i po zacrtanom programu podjele radije usmjeriti na proizvodnju takovih mlječnih proizvoda koje će tržište odnosno potrošači rado prihvatiti.

Vrednovanje otkupljenog i prerađenog mlijeka

Iz izvještaja je ustanovljeno da je za slovensku mljekarsku industriju vrijednost preuzetog i prerađenog mlijeka u sabirnicama prošle godine iznosila (288 mil litara) ukupno **1.129.532,300** din (3,92 din/l).

Ta vrijednost je u našem cjelokupnom stočarstvu velika pa se financijski uvrštava odmah za proizvodnjom odnosno za tržišnom prodajom svih kategorija žive stoke za potrebe tržišta iz Slovenije.

1. Po podacima mljekara njihova vrijednost cjelokupne proizvodnje konzumnog mlijeka i svih vrsta mlječnih prerađevina bila je

ukupno: s mlječnim sladoledom i krmivom »mlekovit«

2.016.400.000 din

2. Vrijednost bez sladoleda i »mlekovita« iznosi:

1.875.523.300 din

(sadrži i ostale nemlječne sirovine).

Na osnovu ove vrijednosti proizvodnje mljekara ustanovljujemo da je vrijednost otkupljenog, prerađenog i kupcu (trgovini) prodana litra mlijeka (preko proizvoda) u mljekarama realizirana po drugoj varijanti: po 6,51 din/l to je za 3% veća vrijednost nego u 1977. g.

Taj zaključak ukazuje, da je mljekarska prerađivačka industrija na osnovu priznatih (određenih) proizvođačevih cijena, svaku litru obrađenog i prerađenog mlijeka prošle godine na tržištu realizirala s 2,59 din/l veću vrijednost od otkupne cijene sirovine — mlijeka na terenu. Ova vrijednost je za 0,03 din/l veća nego u 1977. g., što znači, da su se rezultati poslovanja mljekara pri povećanju proizvodnih troškova i ostalih obaveza (u I polugodištu 1978/77 za: + 18,8%) u toj godini značajno pogoršali. U tom djelu je uključena i prosječna-minimalna akumulacija, koja iznosi po ocjeni tek nekoliko %.

Plasman i opskrba tržišta

Opskrbljenost domaćeg tržišta s mlijekom i mlječnim proizvodima je prošle godine bila s nekim iznimkama zadovoljavajuća.

Pri sadašnjem stupnju potrošnje mlijeka i prerađevina u Sloveniji, koje je ŽPS s određenim trajnijim akcijama i visokim financijskim sredstvima (mljekare su po programu do 31. 12. 78. g. namjenski za te potrebe skupile: 1.674.945 din, iz proračuna ŽPS je za tu svrhu utrošeno još: 1.360.000 din, što skupa iznosi **3.034.945 din**) počela u okviru svojih mogućnosti povećavati, SRS je još uvijek kod mlijeka suficitarna.

Usprkos rastu otkupa mlijeka u svim republikama dostignuta je slijedeća robna razmjena s mlječnim proizvodima:

Proizvod	Prodaja izvan SRS (000 l, kg)	Indeks (77=100)	Dokup iz SFRJ (000 l, kg)	Indeks (77=100)
pasterizirano mlijeko	17.783	85,8	3.827	71,1
sterilizirano mlijeko i napitci	18.339	108,4	—	—
sirevi	2.370	101,0	735	32,9
mlijeko u prahu, kondenzirano mlijeko	3.676	127,5	—	—
maslac	951	243,8	624	489,0
vrhnje	810	—	—	—
kazein	87	362,5	—	—
ostali proizvodi (jogurt, skuta)	4.351	94,1	—	—

Iz gornjeg pregleda zaključujemo da je mljekarama u 1978. g. omogućeno plasirati značajne količine mlijeka i mlječnih proizvoda izvan Slovenije za šire jugoslovensko tržište. Te količine preračunate u mlijeko su iznosile cca 111.6 mil. litara. Od mljekara izvan SRS one su dokupile mnogo manje količine proizvoda odnosno prerađevina (oko 14 mil. litara mlijeka). Moramo upozoriti na to da su prošle godine sami OOUR-i trgovina dokupili veće količine mlječnih proizvoda iz susjednih republika, za što još ŽPS nema podatke.

Investicijska ulaganja mljekara

U 1978. g. se vršila značajna investicijska djelatnost u smjeru dovršavanja programiranih potrebnih novih prerađivačkih mogućnosti. Ta ulaganja te pripreme investicijskih elaborata, prikupljanje potrebnih suglasnosti za uvoz opreme, izvodila su se na osnovu izrađenih programa izgradnje mljekara u SRS do 1980. g., po izrađenom programu ubrzanih investicija u 1977/78. g. te dijelom također po projekciji izgradnje mljekarsko-prerađivačke industrije do 1985. g.

Tako se nastavlja započeta izgradnja novog pogona za sterilizaciju mlijeka i mlječnih napitaka u Ljubljanskim mljekarama, završava izgradnja topionice i pakirnice za topljene sireve u Ljutomeru, nova kontinuirana linija za proizvodnju i pakiranje maslaca u Murskoj Soboti, započeta je gradnja pogona mlječnih tabli u Kobaridu. Intenzivno su se pripremali projekti i tražile ponude za opremu nove mljekare u Vipavi, sirane u Kranju, povećanje sirane u Ljutomeru, za izgradnju nove mljekare u Celju i Mariboru. U ostalim mljekarama su investicije bile usmjerene za nabavku nove opreme, rashladnih strojeva, vozila za mlijeko i proizvode te drugo.

Po nepotpunim podacima su slovenske mljekare u 1978. g. uložile preko: 152.181.600 din (indeks 77 = 205,9).

Pored tih investicija nastavljala se izgradnja i opremanje sabirnica mlijeka. Na području 10 mljekara su sa sudjelovanjem KZ u prošloj godini uredile i opremile rashladnim uređajima novih 98 sabirnica. Tako je u Sloveniji od ukupnog broja 2.390 sabirnica za mlijeko u potpunosti uređeno i opremljeno 950 sabirnica za hlađenje mlijeka. Troškovi za prevoz mlijeka od njih u mljekare su u 1978. g. iznosili prosječno: 0,29 din/lit., a kretali su se od 1,10 din do 0,50 din/lit.